

Fruitbomen snoeien

Waarom snoeien

Snoeien is het gericht weghalen van takken en uitlopers. Hiervoor zijn verschillende redenen: Allereerst de vormsnoei. De plant wordt van jongs af aan zodanig gesnoeid dat een speciale vorm ontstaat. Bij fruitbomen wordt de keuze voor een hoogstam, laagstam of een leivorm al jong bepaald. Vanzelfsprekend vereist de ene vorm meer snoei dan de andere. Bij de volgroeide boom blijft onderhoudssnoei noodzakelijk om de gewenste vorm te houden. Daarnaast is voor fruitbomen de snoei om de productiviteit te bevorderen van belang. Takken die weinig vruchten dragen worden verwijderd, evenals takken die de boom te dicht maken en verhinderen dat zonlicht het rijpende fruit bereikt.

Gereedschap

Veel snoeiwerk kan worden gedaan met een snoeischaar. Snoeischaren zijn er in uiteenlopende prijsklassen en vormen. Omdat een snoeischaar met één hand wordt gebruikt moet de schaar prettig in de hand liggen. Kwalitatief mindere snoeischaren krijgen tijdens het gebruik snel speling of worden snel bot. In beide gevallen maken ze geen gladde, scherpe wond maar geven ze een rafelige snoeiplek die kwetsbaarder is voor het binnendringen van ziekten. Duurdere snoeischaren hebben als voordeel dat slijtende onderdelen zoals veren en mesbladen vervangen kunnen worden, waardoor de snoeischaar lang meegaat. Overigens is geen enkele snoeischaar geschikt voor te dikke takken, afhankelijk natuurlijk van de hardheid van de tak is 2 centimeter wel het maximum. Een takkenschaar is een stevig uitgevoerde snoeischaar met verlengde handvatten, door de hefboomwerking kunnen takken tot 4 centimeter worden afgeknipt. Door de lange handvatten is het ook makkelijk om wat hogere of lastig bereikbare takken af te knippen. Nog dikkere takken moeten gezaagd worden. Snoeizagen hebben een vrij smal, licht gebogen blad en worden onder naam 'jirizaag' verkocht. Soms zijn ze ook in opklapbare vorm verkrijgbaar. Voor sterk verwaarloosde fruitbomen is incidenteel een zwaardere zaag nodig, maar al het normale snoeiwerk kan met deze drie gereedschappen uitgevoerd worden.

Wanneer snoeien

Appels en peren kunnen van december tot maart gesnoeid worden, de beste periode is januari en februari, mits het niet vriest. Daarnaast kan in de zomer, in juli en augustus lichte zomersnoei plaatsvinden. Kersen en pruimen (steenvruchten) kunnen het beste in de zomer, direct na de pluk gesnoeid worden. Overigens dragen pruimen jarenlang op dezelfde takken, zodat hierbij minder snoei nodig is, dat is tevens gunstig om het binnendringen van loodglansziekte tegen te gaan. Over afdekmiddelen van wonden zijn de meningen verdeeld, in het verleden werd het veel aangeraden. Tegenwoordig overheerst de mening dat het bij gezonde bomen niet nodig is en juist averechts kan werken. Een uitzondering vormt pruim, daarbij kan wel wondbalsem gebruikt worden.

Snoeien algemeen

Een paar vuistregels:

- Haal beschadigde of afgebroken takken en takken die elkaar kruisen en tegen elkaar aan schuren weg.
- Snoei altijd vlak boven een oog, na het snoeien zal deze weer uitlopen. Let ook op de plek van het oog, een naar buiten gericht oog groeit ook naar buiten toe uit. Een naar de binnenkant van de kroon gericht oog groeit naar binnen toe en maakt de kroon vol en rommelig.
- Zorg voor gladde wonden.

- Snoeiplekken mogen niet horizontaal zijn maar moeten schuin lopen voor afwatering, anders rot de plek gemakkelijk in.
- Zaag takken wel vlakbij de stam af, maar niet zodanig dat de stam beschadigd raakt, houd een paar centimeter afstand.
- Snoei werkt groeibevorderend. Let daarom goed op de reactie van de boom en pas het snoeien hierop aan.

Appels en peren

Een fruitboom wordt hoogstam genoemd als de eerste takken ver boven de grond beginnen, meestal zo'n twee meter. Daaronder heten het half- of laagstambomen. De natuurlijke vorm van een appel en peer verschilt. Een pereboom groeit hoog op en krijgt een piramidale vorm waarbij de kroon naar boven toe smaller wordt.

Appels groeien wat breder uit en de kroon krijgt meer een bolvorm. Bij het snoeien van hoogstambomen moet deze natuurlijke vorm zoveel mogelijk behouden worden.

Bij de jonge appelboom wordt op de gewenste hoogte de hoofdtak gesnoeid en blijven drie stevige, jonge takken staan. Dit worden de gesteltakken genoemd. Zij vormen de basis van de kroon. De keuze van de takken die mogen blijven is van groot belang voor de toekomstige vorm van de boom. Zijn ze sterk, mooi over de stam verdeeld, staan ze goed af van de stam? Kortom, zijn het takken met een 'belofte'? het tweede jaar worden de gesteltakken voor tweederde gesnoeid. Het jaar daarop mogen twee tot drie uitlopers op elk van deze takken blijven staan, zij worden ook weer tot tweederde ingesnoeid. Zo wordt de kroon elk jaar meer vertakt en groter. Als de gewenste vorm en grootte is ontstaan, met zo'n 10 – 12 gesteltakken na een jaar of 5 – 6, kan onderhoudssnoei gaan plaatsvinden.

Bij een laagstamvorm is de werkwijze in principe hetzelfde, alleen wordt de hoofdtak veel lager gesnoeid. De opbouw van de gesteltakken is hetzelfde. Elk jaar worden ze tot op de helft ingekort. Op elke gesteltak mogen telkens twee of drie takken blijven, die vertakkingen worden het daaropvolgende jaar weer ingekort.

De opgaande vorm van een peer ontstaat door een opgaande stam met op regelmatige afstanden zijtakken te handhaven. Op ongeveer 1.70 – 2.00 m wordt de jonge boom getopt. Ongeveer drie takken mogen tot gesteltakken uitgroeien, de hoogste tak wordt zodanig gesnoeid dat een naar boven gerichte knop verder uitgroeit. Dit wordt de verlenging van de hoofdstam. Nadat de boom doorgegroei is wordt op zo'n 80 centimeter daarboven weer getopt, en mogen op dezelfde wijze weer enkele gesteltakken doorgroeien. Tegelijkertijd worden de, inmiddels vertakte onderste takken weer ingekort. Op elke tak mogen 2 tot 3 zijtakken groeien. Let op dat iedere hogere laag smaller wordt dan de eerste, om een mooie piramidevorm te krijgen. Nadat op deze wijze 3 tot 4 lagen zijn ontstaan is onderhoudssnoei voldoende.

Leivormen

Bij leivormen is de boom zodanig gesnoeid dat de takken niet rondom de stam groeien maar alleen links en rechts van de stam. Er kan gekozen worden tussen een vorm waarbij langs de hoofdas links en rechts takken geleid worden (palmet) of waarbij de takken waaivorming vanaf de hoofdas groeien. Nadat de jonge bomen op dezelfde manier als een laagstam gesnoeid zijn worden de takken uiteen gebogen en opgebonden aan een frame om de takken in de gewenste stand te leiden. Bij de waaivorm laat men de zijtakken wel vertakken, bij de palmetvorm niet. Bij leibomen duurt het vormen van de boom langer doordat er per jaar minder takken, alleen in het gewenste vlak kunnen doorgroeien. Na enkele jaren zijn de takken voldoende sterk om het zonder steun te kunnen stellen. Leivormen moeten zeer regelmatig gesnoeid worden, omdat bij verwaarlozing de boom snel inscheurt. In kleine tuinen, maar ook als afscheiding of als muurbegroeiing zijn leivormen zeer decoratief.

Onderhoudssnoei

Is de juiste vorm eenmaal bereikt dan kan jaarlijks in de winter onderhoudssnoei plaatsvinden, meestal is dat vrij gering. Het bestaat voornamelijk uit het weghalen van het waterlot. Dit zijn de dunne, recht omhoog groeiende takken waarvan de knoppen ver bij elkaar vandaan zitten. Deze scheuten dragen niet en kunnen jaarlijks afgeknipt worden. Op de kortloten, waar veel knoppen dicht bij elkaar zitten draagt de boom het beste vrucht. Snoei zodanig dat op elk kortlot ongeveer 5 a 6 knoppen zitten. Na een aantal jaar, als de opbrengst terugloopt kunnen deze kortloten afgezaagd worden. Daarna worden uitlopers boven een oog verwijderd, zodat opnieuw een kortlot met veel knoppen ontstaat. De kroon van de boom moet licht en open blijven zodat het fruit voldoende zonlicht krijgt om te rijpen. Verwijder takken die het binnenste deel van de kroon te compact maken.

Verwaarloosde fruitbomen

Om een verwaarloosde fruitboom weer in model en in productie te krijgen is een paar jaar nodig. Als in een keer teveel gesnoeid wordt verzwakt de boom sterk. Haal daarom in één jaar niet meer dan 1/5 deel van het oude hout weg. Bij het snoeien van zware, oude takken is de kans op inscheuren groot. Dat is te voorkomen door eerst de tak op ongeveer 20 cm van de stam af te zagen, dan is het gewicht van de tak eraf. Daarna kan de overblijvende stomp netjes bijgewerkt worden. Bekijk eerst in de winter hoe de vorm is en welke takken weg moeten, te beginnen met beschadigde takken en takken die de kroon te dicht maken. Het jaar daarop kunnen de overige takken ingekort worden. Als reactie op het snoeien zal de boom veel waterlot maken. Dit kan eventueel ook in de zomer weggehaald worden. Nadat de vorm is hersteld kan weer met de opbouw van de vruchtdragende kortloten begonnen worden.

Pruimen en kersen

Hoewel de werkwijze voor het ontstaan van de goede vorm in grote lijnen hetzelfde is als bij andere fruitbomen zijn er een paar bijzonderheden bij de snoei. Met name pruim is gevoelig voor loodglansziekte. Deze schimmelziekte geeft bladeren een metaalachtig uiterlijk. Sterk aangetaste delen kunnen afsterven. Om de ziekte te vermijden kan het beste nadat de vruchten zijn geplukt, in de nazomer gesnoeid worden. Wonden kunnen worden behandeld met een wondbalsem. Overigens dragen pruimen langdurig op hetzelfde hout, waardoor snoei heel beperkt kan blijven. Snoei bij aangetaste bomen de zieke delen zo diep mogelijk weg en ruim het snoeihout op.

De takken van pruim zijn buigzaam en wat bros. In een rijk vruchtenjaar kunnen de takken door het gewicht inscheuren. Om dat te voorkomen moet er bij de opbouw van de vorm extra op de gesteltakken gelet worden, kies met zorg de sterkste takken die in een stompe hoek op de stam staan. De takken die een scherpe hoek vormen scheuren gemakkelijk uit.

Kersen worden breed en fors. De opbouw van de takken is hetzelfde als bij andere vruchtbomen. Als bij jonge bomen de takken teveel omhoog groeien kunnen ze de eerste jaren uiteen gebogen worden. Zo ontstaat een brede kroon waar voldoende licht in valt. Net als bij pruim is het beter om de volwassen bomen zo min mogelijk en na de vruchtzetting te snoeien. Het snoeien van de volwassen bomen bestaat vooral uit het open houden van de kroon, zodat er voldoende licht in valt. Ook de waterloten kunnen in de nazomer verwijderd worden. Net als appel en peer bloeien pruim en kers op de kortloten. Snoei die dus niet weg.

Verklaring van termen

Beurtjaar	Jaar waarin de opbrengst hoog is, terwijl in het volgende jaar de opbrengst heel laag is. Bij het ene fruitras komt dit meer voor dan bij andere.
Gemengde knop	Knop die zowel blad als bloem levert, in tegenstelling tot blad- of bloemknoppen die of blad, of bloemen leveren.
Gesteltak	De takken die het geraamte van de boom vormen.
Kortlot	Stengel met weinig afstand tussen de bladeren. Hieraan komen de meeste vruchten.
Langlot	Stengel met grote afstand tussen de bladeren, draagt weinig vrucht.

Kroontje	Gesnoeide twijg met een paar knoppen.
Leiboom	Boomvorm waarbij door snoeien en leiden de takken in een platte vorm groeien.
Oog	Ander woord voor knop.
Scheut	Jonge, nog niet verhoude tak.
Slapende knop	Onontwikkelde knop die vaak pas na snoei of verwonding uitloopt.
Spoortje	Groepje kortloten, waaraan veel bloemknoppen komen.
Waterlot	Krachtig groeiende langloten, vaak sterk omhoog groeiend. Ze ontstaan vaak als reactie op de snoei en dragen weinig vrucht.

Tekst: Machteld Klees